

VI. ULUSLARARASI

DÜNYA DİLİ
TÜRKÇE

SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİ

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
4-7 ARALIK 2013

I. CİLT

EDİTÖRLER

PROF. DR. HATİCE ŞAHİN

ARŞ. GÖR. İBRAHİM KARAHANCI

BURSA-2014

Uludağ Üniversitesi

VI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu

Cilt I

Bildiri metinlerinin içeriğinden yazarları sorumludur. Tüm hakları saklıdır.

İzinsiz kopyalanamaz, aktarılamaz, çoğaltılamaz

Editörler:

Prof. Dr. Hatice Şahin

Arş. Gör. İbrahim Karahancı

Takım Numarası: 978-605-9968-18-8 (Tk)

ISBN: 978-605-9968-19-5 (1.c)

Kapak Tasarımı:

Öğr. Gör. Gültekin Erdal

İletişim:

Uludağ Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

16059 Görükle/BURSA

Tel: 0 224 2941810

0 224 2941812

0 224 2941824

E-posta: dunyadiliturkce2013@gmail.com

Genel Ağ Sayfası: <http://www.dunyadiliturkce2013.org.tr>

Basım ve Cilt: Star Ajans

Sertifika No: 15366

Alattinbey Mh. 634 Sk. Ayaz Plaza Nilüfer – BURSA

YER ADLARINDA GÖRÜLEN SES OLAYLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Prof. Dr. Asiye Mevhibe COŞAR

Karadeniz Teknik Üniversitesi, mevhibecosar@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye Türkçesi ağızlarında yer adlarının söylenişini belirleyen ses olayları gösterilmekte ve söz konusu olaylardan hareketle değerlendirmelere gidilmektedir. Böylece bir yandan da yer adları özelinde ses olaylarının dağılımını belirlemek mümkün olmaktadır. Bu amaçla farklı bölgeleri ifade etmek üzere muhtelif ağız araştırmalarında verilen metinler incelenerek yer/mevki adları tespit edilmiş, uğradıkları ses olayları bakımından incelenmiş; söz konusu ses olaylarının hangi yörelerde nasıl geçtiğine ve bu yörelerde ses olaylarının sıklığına dair sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmada Türkiye Türkçesi ağızlarında yer alan mevki/yer adlarından ses olayları için örnek teşkil edenler, maruz kaldıkları ses olaylarına göre sınıflandırılmış ve listelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi ağızları, ses olayları, yer adları

ABSTRACT

This article demonstrates the phonetic phenomena which determine the pronunciation of place names in Turkish local dialects, and proceeds to assessments based on the phenomena under study. Thus from one point it is possible to identify the distribution of the phonetic phenomena in terms of the place names. With this purpose in mind, the texts given in various dialect researches representing different regions were studied, place names were identified and studied from the standpoint of the phonetic phenomena which has affected them; conclusions were drawn about where and how the phonetic phenomena under study occurred and the frequency of these phonetic phenomena's occurrence in these regions. The article classifies and lists the place names in Turkish local dialects which represent the phonetic phenomena according to the phonetic phenomena which have affected them.

Key Words: Turkish local dialects, Phonetic phenomena, Place names

Ölçünlü dilden ayrıldıkları oranda belirginleşen ağızlar, ölçünlü dil malzemesini kullanırken değiştirmeleriyle de dikkat çeker. Bu durumun örnekleri, Türkiye Türkçesi ağızlarında yer adlarının söylenişinde de tespit edilebilmektedir.

"Türkiye Köy Adları Üzerine Bir Deneme" adlı makalesinde Özcan Başkan, Türkiye'de sayıları 40.000'e yaklaşan köy ve şehir adı bulunduğunu belirtmekte, birbirleri ile ilgisiz gibi duran on binlerce yer adının karşılaştırılması sonucunda, bunların meydana getirdikleri bir ad düzeni ortaya çıktığına işaret etmektedir¹.

Özcan Başkan'ın çalışmasını geliştiren Doğan Aksan, "Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar" adlı makalesinde yer adları konusuna dair bazı tespitlerde bulunur.²

¹ Başkan, yer adlarını söz öbeklerine göre de değerlendirdiği makalesinde köy adlarını bölümlere ayırarak sınıflandırmıştır. Köy adlarını iki başlıkta toplayan Başkan, tabiata ve fiziksel koşullara dayanan adlar ile insanlara ve topluluklara dayanan adlardan söz eder. Başkan, Özcan, "Türkiye Köy Adları Üzerine Bir Deneme", TDAY Belleten 1970-1971, s. 237 ve 241, Ankara, 1971.

² Aksan, yer adlarındaki insan-çevre ilişkisini toplumun duyuş, düşünüş ve algılamasının birer dışa vurumu sayar. "Çevreyle İlgili Adlar" başlığında coğrafi özellikler ve jeolojik yapı ile ilgili olan, hem tür hem de sayı bakımından başta gelen yer adları arasında dere, çay, su, göl, ova, yayla, yazı, dağ, tepe, ören, bel, alan gibi coğrafi özellikleri belirten adları gösterir. Yer adlarında kullanılan renk adlarının çok, hayvan adlarının az olduğunu söyler. İnsan adları- özellikle de erkek adları- yer adlarında tespit edilebilirken kadın adları erkek adlarıyla kıyaslanamayacak kadar azdır. Bunlardan başka

Güven Şahin tarafından hazırlanan “Türkiye’de Yapılmış Toponomi Çalışmaları” adlı literatür taraması, toponomi konusunda son dönemlerdeki çalışmalarda bir artışın gözlemlendiğini, Türkiye’de yer adları ile ilgili yapılmış toplam 284 eser tespit edildiğini, bunların 152 tanesinin kitap ve makalelerden; 69 tanesinin çeşitli sempozyum ve kongrelerde sunulmuş bildirilerden; 63 tanesinin de bitirme, yüksek lisans ve doktora tezlerinden oluştuğunu göstermektedir.³ Bu çalışmaların hemen tamamının il bazında köken, tarihçe ve birtakım anlatılar etrafında yer adlarının veriliş sebepleri ve anlamları üzerine olduğunu söylemek mümkündür⁴.

İbrahim Şahin, Türkçe yer adlarını gramer yapısı bakımından ele alır. En eski yer adı örneklerinde olduğu gibi çağdaş yer adlarının da basit, türemiş ve birleşik yapıda olduğu sonucuna işaret eder. Buna göre çağdaş Türk lehçelerinin tümünde eski yer adlarının yapı tipleri korunmuş, giderek zenginleşmiştir.⁵

Araştırma Alanı ve Yöntem

Türkiye Türkçesi ağızlarında ses olayları bakımından dağılımı ortaya koymak, ağız malzemesine farklı bir yaklaşım olarak görülebilir. Ancak bu, ses olayları üzerinden dildeki gelişme ve değişimlere bir yaklaşım geliştirmeye de imkân verebilir.

Yukarıda kısaca sözü edilen yer adı bilimi [toponimi] çalışmaları tarihsel birikimi ile birlikte yer adlarının sayıca çokluğu yanında çalışmaların çeşitliliği bakımından da ipuçları vermektedir. Türkiye’deki yer adlarının Türkiye Türkçesi ağızlarında tespiti ve ölçünlü dile nispetle sergiledikleri özellikler bakımından incelenmesi de bu bağlamda uzun ve meşakkatli bir çabayı gerektirmektedir. Bu sebeple mevcut derleme-inceleme çalışmalarından hareketle bir örneklem seçimi öngörülmüştür⁶. Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan tasnifler esasında hemen her ağız bölgesinden bir veya birden çok ulaşılabilen kaynak taranmış, örnekler tespit edilmiş ve incelemeye alınmıştır.

Anadolu ağızlarının sınıflandırılmasına ilişkin farklı örnek çalışmalar olmakla beraber burada Leyla Karahan’ın yapmış olduğu sınıflandırma esas alınmış, Gülensoy ve Buran’ın konuyla ilgili görüşlerine de yer verilmiştir.

Doğu Grubu Ağızları⁷

Bu çalışmada incelenen, Leyla Karahan’ın tasnifine göre Doğu grubu ağızlarına giren Elazığ yöresinin sınırlarını Gülensoy ve Buran; “Fırat nehrinin kuzey-doğudan gelip, güney-doğuya doğru tam bir yay çizerek yöneldiği saha” olarak çizer⁸.

Anadolu’da görülen yer adlarında din ve mesleklerle ilgili kavramların varlığı da dikkat çekicidir. Doğan Aksan, “Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar”, TDAY Belleten 1973-1974, s. 187, Ankara, 1974.

³ Şahin, Güven, “Türkiye’de Yapılmış Toponomi Çalışmaları”, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 4, s. 134-156, Adıyaman 2010.

⁴ Tarihî kaynaklardan hareketle Diyarbakır çevresinde bulunan bazı Türkçe yer adlarında mahallileşme ve asıl anlamlarından uzaklaşma örneklerinin verildiği çalışma ilgi çekicidir. Bk. Erbolat, M. Salih, “Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Tarihi Türkçe Yer Adlarında Meydana Gelen Değişimlere Bazı Örnekler”, VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, (e. t. 10.10.2013).

⁵ Araştırmacı bu düşüncüyü, Türkçe yer adlarının en eski örneklerinde sıfat-fiil eki olarak yalnız /-GAN/ eki görülürken çağdaş yer adlarında diğer sıfat-fiil eklerinin de kullanılmasına bağlar. Şahin, İbrahim, “Türkçe Yer Adlarının Yapısı Üzerine”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S: 32, s. 12, Erzurum, 2007.

⁶ Bu çalışmada yararlanılan ağız araştırmasına dayalı eserler şunlardır: Kalay, E., Edirne İli Ağızları, TDK Yay., Ankara, 1998; Gülensoy, T., Kütahya ve Yöresi Ağızları, TDK Yay., Ankara, 1988; Korkmaz, Z., Güney-Batı Anadolu Ağızları, TDK Yay., Ankara, 1994; Korkmaz, Z., Nevşehir ve Yöresi Ağızları, TDK Yay., Ankara, 1994; Gülensoy, T. – Buran, A., Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler 1, TDK Yay., Ankara, 1994; Demir, N., Trabzon ve Yöresi Ağızları, C.I,II, III, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.

⁷ Karahan, Leyla, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, TDK Yay., s. 54, Ankara, 1996.

⁸ Gülensoy, Tuncer - Buran, Ahmet, a g e., s. 24.

Kuzeydoğu Grubu Ağızları

Bu ağız bölgesi, Trabzon ve Rize illeri ile Hopa, Arhavi, Borçka (Artvin) ilçelerini içine alır. Karadeniz kıyılarında dar bir ova şeridi bıraktıktan sonra kıyılara paralel olarak uzanan dağlar, bu ağızlar ile Doğu grubu ağızları arasındaki tabii sınırı oluşturur.

Leyla Karahan, Kuzeydoğu grubu ağızlarını 3 alt gruba ayırır ve bizim inceleme alanımıza giren Trabzon'u birinci grupta gösterir.

Güney- Batı Grubu Ağızları

[Manisa, İzmir, Kütahya, Uşak, Denizli, Aydın, Muğla, Afyon-Dinar]

Bu ağız bölgesi, doğuda Kuzeydoğu Grubu ve Doğu Grubu ağızları ile kuşatılmıştır. Bölgenin sınırları kuzeydoğuda Giresun'dan başlar, Sivas, Malatya, Adıyaman, Halfeti ve Birecik (Urfa)'i içine alarak güneyde Suriye sınırına ulaşır. Marmara Denizi, bu ağız bölgesinin kuzeybatısındaki tabii sınırdır.⁹

Leyla Karahan'ın yapmış olduğu tasnifte Batı Grubu ağızları 9 alt gruba ayrılmış olup, bu çalışmada incelenen illerden Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak 1. Grupta; Nevşehir ise VIII. Grupta yer almıştır. Çalışmaya dâhil edilen Edirne, Trakya bölgesi ağızları ile Rumeli ağızları arasında bir yerde değerlendirilmektedir.

İnceleme ve Değerlendirme: Yer Adlarında Ses Olayları¹⁰

Bir gramer birliğinde bir araya gelen sesler belirli bir anlam bütünlüğü içinde birbirine bağlanır ve birbirlerini devam ettirirler. Dil seslerinin, oluşturdukları görevli ve anlamlı dil birliklerinde uğradıkları değişikliklere **ses olayı** adı verilir. Bu olayların çoğu kurallı, açıklanabilir; bazıları da kurallı olmayıp rastlantıya bağlı olarak değerlendirilir. Aşağıda, incelenen ağızlarda tespit edilen ses olayları örneklerle gösterilecektir.

Ses Türemesi

Seslerin özelliklerine veya birleşme şartlarına bağlı olarak Türkçe veya dilimize girmiş alıntı kelimelerin ön, iç veya son seslerinde ünlü ve ünsüz türemesi şeklinde kendini gösteren ses olayıdır. Ses türemesi, bir kelimedede aslında bulunmayan bir sesin sonradan ortaya çıkmasıdır. Ses türemesi olayı Türkçede az rastlanan bir olay olmakla birlikte eklemeyi kolaylaştırmak ve yabancı kökenli kelimeleri Türkçe söyleyişe uydurmak için kolay söyleme eğilimi sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Ünlü Türemesi

Çeşitli sebeplere bağlı olarak kelimedede aslında bulunmayan bir ünlünün, ön, iç ve son ses olarak belirmesi olayıdır.

İç Seste Ünlü Türemesi

Türkçe kelimelerde az rastlanan bu olaya, çift ünsüzle başlayan tek heceli yabancı kelimeler ile sonu iki ünsüzle biten yabancı kelimelerde sıkça rastlanır. Bunlar, u,ü,i gibi dar ünlülerdir.

Antalya, Trabzon, Afyon örneklerinde; üstelik farklı yörelerde iç seste ünlü türemesinin iki ünsüzün yan yana geldiği durumlarda söz konusu olduğu görülür.

⁹ Karahan, Leyla, a g e., s. 114.

¹⁰ Bu çalışmada dilbilgisine ait teorik bilgiler Özkan, Mustafa, Yüksek Öğretimde Türk Dili, Filiz Kitabevi, s. 320-370, İstanbul, 2001'den alınmıştır.

Afyon > Afiyon (Kuşu kasabası / Kütahya-194)

Antalya > Anatalya (Kütahya-152)

Trabzon > Tırabazan (Şaphane bucağı / Kütahya-215)

Trabzon > Tırabızon (Akuşağı / Elazığ- 180; Yolaç köyü / Arsin / Trabzon -267; Yılmazlar Mahallesi, Beşköy beldesi - Köprübaşı / Trabzon-346)

Trabzon > Tırabuzon (Geyikli beldesi - Şalpazarı / Trabzon -22)

1.2. Ünsüz Türemesi

Çeşitli sebeplere bağlı olarak kelimeye bulunmayan bir ünsüzün ön, iç ve son ses olarak belirmesi olayıdır.

İç Seste Ünsüz Türemesi

İç seste ünsüz türemesi, yazı dilinde, konuşma dilinde ve ağızlarda karşılaşılan bir ses olayıdır. Bu ses olayının yer adlarında da örnekleri mevcuttur. Bu örnekler ünsüz ikizleşmesi şeklinde görülür¹¹.

Beşiktaş > Beşşigdaş (Çatalharman (Hozik) / Elazığ - 71)

Boyalı > Boyallı (Boyallı köyü - Ürgüp / Nevşehir - 166)

Ses Düşmesi

Kelime içinde yer alan ünlü veya ünsüzlerden birinin çeşitli sebeplerle söylenmez olmasıdır. Bu olay genellikle kelimeyi kısaltır. Düşme ön, iç ve son seslerde olabilir.

Ünsüz Düşmesi

Seslerin birbirleriyle olan ilişkileri sırasında gramer birliğinin bünyesindeki ünsüzlerden birinin düşmesidir.

Akıcı Ünsüzlerin Düşmesi

Tonsuz karşılığı olmayan l,r,y,n en çok düşme eğilimi gösteren ünsüzlerdir.

Beydeğirmeni > Bédeğirmeni (Karacaören - Ürgüp / Nevşehir-155)

Boz Doğan > Boz do an¹² (Arpacılı köyü / Kütahya – 166)

Dumlupınar > Dumlubıñā (Kuşu kasabası – Simav / Kütahya - 192)

Erzurum > Āzurum (Soğancık / Elazığ – 173)

Erzurum > Ezulum (Kuşu kasabası / Kütahya – 192)

Hisarlı > Hisālī (Kütahya – 152)

Niğde > Nīde (İnallı köyü / Nevşehir -131)

Sinan Köy > Sinan Kü (Çallıdere köyü – Lalapaşa / Edirne – 155)

¹¹ İkizleşme bir kelime bünyesindeki bir ünsüzün iki defa söylenmesidir. Dilimizde ünsüz ikizleşmesi pek sık rastlanan bir hadise değildir. Bununla birlikte bazı kelimelerde ünsüz ikizleşmesine rastlanmaktadır.

¹² Söz konusu örnekte var olan transkripsiyon işareti bulunamadığından ilgili kelimeye bu işaretin fonksiyonunu karşılayacak farklı bir işaret kullanılmıştır.

Ayrıca sızıcı gırtlak ünsüzü olan h de alıntı kelimelerde çoğu zaman erir ve düşer.

Eskişehir > Eskişehir (Kütahya – 136)

Hamza beyli > amza biyli (Çallıdere köyü – Lalapaşa / Edirne – 155)

İshaklı > İsaıklı (Sekmenli köyü – Vakfıkebir / Trabzon - 81)

Ünlü Düşmesi

Çeşitli sebeplerle kelime bünyesindeki ünlülerden bazılarının söylenmez olmasıdır. Daha çok iç seslerde görülür. Bu hadisenin örneklerine daha çok konuşma dilinde rastlanmaktadır. Bununla birlikte konuşma dilinde yaygınlık kazanarak yazı diline geçmiş örnekler de az değildir.

Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi

İkiden fazla heceli kelimelerde sonunda ünsüz bulunmayan vurgusuz orta hece ünlüsünün düştüğü görülür. Bu hadise Türkçede en önemli ve yaygın ünlü düşmesi olayıdır.

Çobanisa > Çôbansa (İğdecik köyü / Manisa – 13)

Karapınar > Ğarpınar (Karankova köyü / Aydın – 75)

Lüleburgaz > Lülburgaz (Bahçeköy – Keşan / Edirne – 147)

Son Seste Ünlü Düşmesi

Anadolu > Anadol (Bahçeköy – Keşan / Edirne – 147)

Gelibolu > Gelibol (Bakışlar köyü – Havsa / Edirne 134)

Hece Düşmesi

Kelime içinde ekleme ve birleşme sırasında arka arkaya gelen benzer ve eşit seslerden oluşmuş iki heceden birinin zamanla eriyip düşmesidir. Konuşma ve yazı dilinde pek çok örneğine rastlanır.

Büyük evren > Bük evren (Vakıf köyü – Enez / Edirne – 130)

Karahisar > Ğarısar (Karacaören köyü - Ürgüp / Nevşehir – 155)

Kızıl ağaç > Gızıl aş (Bozalan köyü – Vakfıkebir / Trabzon – 69)

Mahmutlu > Māmıtlı (Çavuşköy köyü – Enez / Edirne – 198)

Mustafa Paşa > Mıstāpaşa (Menekşe Sofular köyü / Edirne – 177)

Nevşehir > Nevşār (Acıgöl / Nevşehir – 128)

3. Kaynaşma (Contraction)

Daha çok kelime birleşmelerinde görülen bu olayda, aynı hecelerdeki yan yana gelen ünlüler birleşerek tek bir ünlüde toplanırlar. Bazen de ayrı hecelerdeki ses öğeleri kısaltmaya uğrayarak tek bir hecede birleşir. Yani kaynaşma, iki veya daha çok ses öğesinin bir öge haline gelmesi durumudur.

Karaağaç > Karāc (Bahçeköy – Keşan / Edirne – 147)

4. Göçüşme (Metatheis)

Kelime içinde iki sesin yer değiştirmesidir. Genellikle komşu sesler ve ünsüzler arasında meydana gelir. Bununla birlikte, uzak sesler ve ünlüler arasında görülen göçüşmeler de vardır.

Söyleyişi kolaylaştırmak amacıyla meydana gelen bu ses olayının örnekleri, daha çok halk dilinde ve ağızlarda görülür.

Altınköprü > Altın körpü (Kuşu kasabası / Kütahya – 193)

Köprübaşı > Körpü başı (Sün / Elazığ – 129)

5. Benzeşme (Assimilation)

Farklı nitelikleri olan seslerin çeşitli sebeplerle birbirlerini etkileyerek aynı veya benzer nitelikler kazanması olayıdır.

Söz zincirinde bir sesin önce veya sonra gelen bir başka sesle beraber bulunmasından doğan ve özellikle aktarım biçiminde gerçekleşen bu değişimin aktarımın derecesine, benzeyen seslerin yakınlık ve uzaklıklarına göre türleri vardır.

İlerleyici Benzeşme

Kelimede önce gelen sesin sonra gelen sesi kısmen veya tamamen kendisine benzetmesidir.

Çimenlik > Çimennik (Çömlekakpınar köyü - Lalapaşa / Edirne - 223)

Çimenlik > Çimennik (Hünerli köyü - Beşikdüzü / Trabzon - 60)

Hanlı Yenice > Hannı_ce (Hanlı Yenice köyü - Lalapaşa / Edirne- 227)

Tavşanlı > Davşannı (Kütahya - 153)

Tosunlu > Tosunnu (Osmanlı köyü - Havsa / Edirne - 205)

Gerileyici Benzeşme

Kelimede sonra gelen sesin önceki sesi kısmen veya tamamen kendine benzetmesidir.

İstanbul > İsdambıl (Aşağıbarak köyü - Hacıbektaş / Nevşehir - 209)

İstanbul > İsdambut (Avşar köyü- Dinar ilçesi / Afyon - 41)

İstanbul > İstambıt (Sancaklı köyü / Manisa - 12)

İstanbul > İsdambot (Tarhala köyü - Soma / Manisa - - 14)

İstanbul > İsdambul (Halilli köyü-Araklı / Trabzon -3 00)

İstanbul > İstambol (Akuşağı / Elazığ - 180)

İstanbul > İsdambol (Kütahya - 151)

İstanbul > İstambol (Yazılıtaş köyü - Maçka / Trabzon - 199)

Gerileyici benzeşme yoluyla ünsüz ikizleşmesine uğramış kelimelere de rastlanmıştır.

Hünerli > Hünelli (Hünerli köyü –Beşikdüzü / Trabzon - 62)¹³

Ünlü-Ünsüz Benzeşmesi (Ünlülerin Ünsüzlere Etkisi)

Çeşitli sebeplerle kelimenin ünlüleriyle ünsüzleri arasında da benzeşmeler olur. Bunlardan en önemlisi tonlulaşma hadisesidir.

¹³ İstanbul örneğinde aynı kelimede katmerli benzeşme olayı vardır. Gerileyici benzeşmeyi takiben aynı yerde bu defa ilerleyici benzeşme meydana gelmiştir: İstanbul > İsdammul (Geyikli beldesi - Şalpazarı / Trabzon - 20); İstanbul > İsdammul (Sürmene / Trabzon - 314)

Tonlulaşma [Sedalılaşma (Sonorisation)]

Bazı tonsuz ünsüzlerin, kelime bünyesinde iki ünlü arasında kalınca veya kendilerinden sonra ünlüyle başlayan bir ek gelince tonlu bir nitelik kazanmalarındır.¹⁴

Katı ünsüzler ilk seste iki ünlü arasında tonlu ve tonsuz şekilleriyle de bulunabilirler. Ancak Eski Türkçe döneminden beri, iki ünlü arasında bulunan ünsüzlerin tonlulaşma eğiliminde oldukları görülmür.

-t->-d- Değişmesi:

İstanbul > Esdanbul (Su gözü / Elazığ - 86)

İstanbul > İsdanbul (Salkaya (Hersenk) / Elazığ - 82)

İstanbul > İsdambol (Kütahya-151)

İstanbul > İsdambot (Tarhala köyü - Soma / Manisa - 14)

-p->-b- Değişmesi:

Adapazarı > Adabazarı (Kuşu Kasabası-Simav / Kütahya - 184)

Akpınar > Akbınar (Çömlekakpınar Köyü-Lalapaşa / Edirne - 222)

Çömlekakpınar > Çölmekakbınar (Çömlekakpınar Köyü – Lalapaşa / Edirne - 223)

Dumlupınar > Dumlubıñā (Kuşu kasabası-Simav / Kütahya - 185)

Köprübaşı > Köbrübaşı (Çifteköprü Köyü-Köprübaşı / Trabzon - 341)

-ç->-c- değişmesi:

Akçaabat > Akcaabat (Konak Mahallesi / Trabzon - 225)

Karaağaç > Karāc (Bahçeköy-Keşan / Edirne - 147)

g>ğ,k>ğ Değişmesi

Ankara > Anğara (Nevşehir - 124)

Ankara > Añğire (Yerkesik nahiyesi / Muğla - 96)

Çanakkale > Çanağğale (Kuşu kasabası / Kütahya - 190)

Çatalkaya > Çatalğaya (Erbildi (Hacıselli) / Elazığ - 78)

Çaykara > Çayğara (Ormanseven beldesi - Sürmene / Trabzon - 328)

Kars > Ğars (Erbildi (Hacıselli) / Elazığ - 75)

Keban > Geban (Kozluk / Elazığ-116)

Kuyulu > Ğuyulu (Doğala köyü - Derinkuyu / Nevşehir - 138)

Maçka > Maçğa (Kalınçam köyü - Tonya / Trabzon-121)

¹⁴ Tonlulaşma hadisesi Türkçede genel bir kural değildir; çünkü iki ünlü arasında kaldığı halde tonlulaşmayan sesler de vardır. Ayrıca tonlulaşma yalnızca ünlüler arasında kalan sesler arasında olmamakta, komşu bir ünsüzün etkisiyle de tonlulaşma meydana gelmektedir. (çardak < Far., çar-tak gibi). Bunun yanında gerek Türkçe kelimelerde, gerekse yabancı kelimelerde ilk seste de sedalılaşma olmaktadır. (dağ < tag, duy- < tuy-, davul < Ar. tabl).

Sivas > Sıvaz (Kuşu kasabası - Simav / Kütahya - 134)

Tiflis > Tiflitz (Köşen köyü / Edirne -194)

Tonsuzlaşma

Sedalı ünsüzlerin kendi karşılıkları durumundaki sedasız ünsüzlere dönüşmeleridir.¹⁵

Beşkøy > Peşköy (Yılmazlar Mahallesi, Beşkøy beldesi- Köprübaşı / Trabzon-351)

Bursa > Pursa (Serindere Mahallesi- Cumapazarı beldesi-Of / Trabzon - 398)

Diyarbakır > Tiyaırpaır (Kuleli Mahallesi, Yeniay beldesi –Sürmene / Trabzon-320)

Giresun > Kiresun (Çayırbağı beldesi - Düzköy / Trabzon-140)

Gümüşhane > Kümüşhane (Çayırbağı beldesi - Düzköy / Trabzon-143; Yılmazlar Mahallesi, Beşkøy beldesi - Köprübaşı / Trabzon-356))

Küçükdoğanlı > Küçük toanlı (Yılmazlar Mahallesi, Beşkøy beldesi - Köprübaşı / Trabzon-349)

Dudaksılaşma (Labialisation)

Yuvarlak ünlülerin ilerleyici benzeşmeyle kendilerinden sonra gelen bazı sesleri dudak ünsüzüne dönüştürmesidir. Bu değişime daha çok g > v; ŋ > m değişmesi biçiminde ortaya çıkmaktadır.

/g/ >v/ Değişimi

Çakıl göl Dağı > Çakıl göl davı (Özdil beldesi – Yomra / Trabzon – 242)

Dağ önü köyü > Davöni köyi (Balaban beldesi – Hayrat / Trabzon- 423)

Deve boynu Dağı > Deve boynu davı (Özdil beldesi – Yomra / Trabzon – 242)

Güvercin Dağı > Gögerçin Dağı (Yukarıdemirtaş / Elazığ - 61)¹⁶

Sızıcılışma (Spirantisation)

Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli sebeplerle sızıcı nitelik kazanmasıdır: arka > arha, takı > dahı > dahi, yok-sul > yoħsul, gibi¹⁷.

Aydıncık > Aydıncıħ (Aydıncık (Har) / Elazığ – 63)

Çarşancak > Çarşancaħ (Erbildi (Hacıselli) / Elazığ – 75)

Fakılı > Faħıllı (Karacaören köyü- Ürgüp / Nevşehir -155)

Mačka > Maşka (Çal köyü, Düzköy / Trabzon – 143; Yılmazlar Mahallesi, Beşkøy beldesi, Köprübaşı / Trabzon- 138)

¹⁵ Kalay, Emin, Edirne İli Ağızları, TDK yay., s. 42, Ankara, 1998.

¹⁶ Gülensoy, kelimenin ET. kögürçün ~ kögürçön ~ kögürçün'den geldiğini gösterir. Kelimenin Türk lehçelerindeki varyantları için göyerçin (Azeri), gó:gerçin (Türkmen), kögörşün (Kazak), kögü(r)çkön (Kırgız), örnekleri verilebilir Bu noktada değişimin g > v yönünde değil de bunun tersi olarak v > g yönünde olması dikkat çekmektedir. “Güvercin” kelimesinin “gögerçin” şeklindeki kullanımı çok daha eskiye tarihlenmektedir. Buradan da hareketle “gögerçin” kelimesinin, bir yuvarlak ünlü olan ö'nün, kendisinden sonra gelen g ünsüzünü dudak ünsüzü olan v'ye dönüştürmesiyle “güvercin” şeklini alarak değiştiğini söyler. Gülensoy, T., Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, TDK yay., 1.C, s.399, Ankara, 2007.

¹⁷ Ünlüler, akıcı ünsüzlerden l,m,n ile katı ünsüzlerden b, d, t, k patlayıcı c, ç ünsüzlerini sızıcı j,ş ünsüzüne dönüştürürler. Dağılma olarak da nitelendirilen sızıcılışma, yalnızca söyleyişte meydana gelir; yazıda gösterilmez.

Papaz köy > Papas köy (Kavaklı köyü, Meriç / Edirne- 253)

d) Ünsüz – Ünlü Benzeşmesi (Ünsüzlerin Ünlülere Etkileri)

Ünlü Daralması

Tonlu ön damak g, ğ, y ünsüzlerinin çevrelerindeki ünlüleri daraltmasıdır.

Bayburt > Baybirt (Yolaç köyü – Arsin / Trabzon – 265)

Demir köy > Demir Kü (Çallıdere köyü – Lalapaşa / Edirne – 155)

Samsun > Samsın (Sancaklı köyü / Manisa – 12)

Sinan köy > Sinan kü (Çallıdere köyü – Lalapaşa / Edirne – 155)

Sürmene > Sürmeni (İşhan köyü – Arsin / Trabzon – 259)

Tonya > Tonyı (Hoşarlı köyü – Tonya / Trabzon – 135)

Trabzon > Trabzun (Üzümlü köyü – Şalpazarı / Trabzon – 35)

Yuvarlaklaşma

Düz ünlülerin /b/, /m/, /p/, /v/ dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlak ünlü durumuna geçmesidir.

Beşiktaş > Beşikdaş (Erenler beldesi – Araklı / Trabzon – 290)

Taflancık köyü > Taflancuk köyi (Taflancık köyü – Hayrat / Trabzon – 439)

İncelme

Bir kelimedeki kalın sıradan seslerin çeşitli sebeplerle ince sıraya geçmesi olayıdır. Türkçede ön damak ve dişeti ünsüzleri olan /ç/, /ş/, /y/ ünsüzleri, içinde bulundukları kalın kelimeleri zamanla inceltebilir; normalden kısa olup incelmeye eğiliminde olan /ı/ ünlüsü de incelmeye yardımcı olur.

Ağın > Eğin (Ağın / Elazığ – 158)

Araklı > Araklı (Çukurçayır köyü – Araklı / Trabzon – 293)

Bolu > Boli (Aşağıbağ / Elazığ – 145)

Kıratlı köyü > Kıratlı köyü (Kıratlı köyü - Yomra / Trabzon-240)

Küçük doğanlı > Küçük toanlı (Yılmazlar Mahallesi, Beşköy beldesi - Köprübaşı / Trabzon – 349)

Tunceli > Tünceli (Aydıncık (Har) / Elazığ – 63)

e > i Değişimi

Türkçede kelime başında ve ilk hecedeki bazı e'lerin i, bazı i'lerin e olma temayülü vardır. Bu temayülü Eski Türkçenin başından beri görmekteyiz. Bu iki değişmeden i'lerin e olması daha çoktur. Bu çokluk bilhassa Batı Türkçesinde görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde kelime başında ve ilk hecedeki i'ler Osmanlıca'nın son devirlerinde e olmuştur: biş > beş, yir > yer, gice > gece, itmek > etmek, virmek > vermek gibi.

Bununla beraber sonuç bölümünde verilen tabloda da görüleceği üzere İstanbul kelimesinin Elazığ yöresindeki söyleniş biçimi Esdanbol şeklindedir. Bu tür bir kullanıma incelenen diğer yöre ağızlarında rastlanmamıştır. İncelenen bölgeler arasında yalnızca Elazığ yöresinde görülen e > i değişiminin kökeni Eski Türkçeye kadar götürülebilir.

Nazal ŋ Meselesi¹⁸**-ŋ- >- m- Değişmesi**

-ŋ- > -n- > -m- aşamalarından sonra ortaya çıkmıştır. -ng- sesi bölündükten sonra n ile temsil edilen kelimelerde görülmektedir. Bir sonraki aşaması n > m değişmesidir. Örneklerde, değişen ünsüzün yanındaki ünlünün kurallı bir şekilde yuvarlak ünlü olması, muhtemelen bir tesadüf değildir. Bölgede (Trabzon) komşu kelimesi gonşu şeklinde tespit edilmiştir. Gelişmesini tamamlayamamış bu örnek, ses değişikliği arasında bir köprü vazifesi yapmaktadır. Ayrıca değişmenin yönünü göstermektedir. gomşu (< gonşu, < koŋşu) (4134), gömlek (< gönlek < göŋlek) (814), domuz (< donuz < doŋuz) (9155)

Leyla Karahan'ın tasnifinde Batı grubuna giren Muğla ilinden derlenen Aŋgıre deyişindeki nazal ŋ değişimi rastgele bir değişim değildir. Güney – Batı Anadolu ağızlarının özelliklerine dikkat edilecek olursa yöre ağızlarında nazal ŋ'nin korunduğu görülür.

Örnek: Conkbayırı > Congbayırı (Kadınköy – Soma / Manisa – 8)

Ünlü-Ünlü Benzeşmesi**Dil Benzeşmesi (Büyük Ünlü Uyumu, Kalınlık – İncelik Uyumu)**

Ünlülerin çıkarılışları sırasında dilin ileri ve geri durumuna, yani incelik ve kalınlıklarına göre benzeşmeleridir. Dil benzeşmesi çalışma kapsamına giren üç ayrı yöre ağızlarında (Kuzeydoğu – Doğu – Batı grubu) da görülür.

Kuzeydoğu grubu için : Gızıl ğaya, Gelincik daşı, Çadal debe

Doğu grubu için: Tünceli, Ğayabaşı, Avculu, Âzurum

Batı grubu için ise: Sıvaz, Tırabazan, İstanbul, Çanakgala örnekleri verilebilir.

Dil benzeşmesi için Garaçallı, Leman suyi, Sel Buazi, Aŋgıre, Afıyon ve Boli örnekleri istisnadır.

Dudak Benzeşmesi (Küçük Ünlü Uyumu, Düzlük – Yuvarlaklık Uyumu)

İncelenen yöre ağızlarında dudak benzeşmesinin bozulduğu görülmektedir. Çalışma dâhilinde olan Edirne yöresi ağızlarında diğer yöre ağızlarına kıyasla uyum daha çok korunurken, Kuzeydoğu grubuna giren Trabzon ağızında tersi söz konusudur.

Kuzeydoğu grubu için: Yumrı Depe, Delüklü daş, Çamlı Buaz, Çayırluk Depesi,

Doğu grubu için: Altundağ, Çıröğü, Gögerçin Dağı,

Batı grubu için: Ezulum, Kütāya, Sekmenüz, Depekoy,

Edirne ili için ise: Kuvak Dere ve Bulayır örnekleri verilebilir.

SONUÇ

Anadolu ağızlarında yer adlarının kullanımına ilişkin bu çalışma ile ölçünlü dilde yaygın imlasıyla kullanılan adların tespiti ve değerlendirmesini yapmak, böylece farklı yörelerde aynı adın telaffuzunu/söylenişini belirleyen ve etkileyen ses olaylarını tespit etmek amaçlanmıştır.

¹⁸ Özkan, Mustafa, a g e., s.250.

Tablo 1 ve Tablo 2 çalışmanın sonuçlarının bir arada görülmesini kolaylaştıracaktır. Tablo 1, Yörelere Göre Yer Adlarının Sesletimi; Tablo 2, Yörelere Göre Yer Adlarının Sesletiminde Rastlanan Ses Olayları için ayrılmıştır.

Tablo 1'de de görüleceği gibi ses olaylarından olan ünlü türemesine Güney Batı Anadolu, Nevşehir ve Trabzon ağızlarındaki yer adlarında rastlanmazken Edirne yöresi ağızlarında 1, Elazığ yöresi ağızlarında 2, Kütahya yöresi ağızlarında ise 3 yerde rastlanmıştır. Ünsüz türemesi ise Edirne, Elazığ ve Nevşehir ağızlarında toplam 3 yerde, Trabzon yöresi ağızlarında ise 2 yerde görülmüş olup, Güney Batı Anadolu ve Kütahya ağızlarında tespit edilmemiştir.

Yer/mevki isimlerinde ünsüz düşmesi yukarıda adı geçen iki ses olayına göre daha yoğundur. Güney Batı Anadolu ağızlarında hiç görülmeyen ünsüz düşmesine Elazığ ve Nevşehir yöresi ağızlarında 3'er tane olmak üzere toplamda 6, Kütahya yöresi ağızlarında 6, Edirne yöresi ağızlarında 9 ve son olarak Trabzon yöresi ağızlarında 16 yerde rastlanmıştır. Elazığ, Kütahya ve Trabzon ağızlarında örneği olmayan ünlü düşmesi Nevşehir ağızlarında 2, Edirne yöresinde 4, Güney Batı Anadolu ağızlarında 2 yerde görülmektedir. Edirne yöresindeki yer ve mevki adlarında 4 ayrı yerde görülen ünlü düşmesini yine aynı sayıyla hece düşmesi takip etmektedir.

Hece düşmesi, Nevşehir ve Trabzon ağızlarında 4 yerde bulunmakta; buna karşılık Elazığ, Güney Batı Anadolu ve Kütahya yöresi ağızlarında ise bu ses olayına rastlanmamaktadır.

İncelenen yöre ağızlarındaki yer ve mevki adlarında en az görülen ses olaylarından biri kaynaşmadır. Sadece Edirne yöresi ağızlarında 1 yerde görülür.

Göçüşme, Elazığ ve Kütahya'da 1'er tane olmak üzere toplam 2 örnekte mevcuttur.

İlerleyici benzeşme Elazığ, Güney Batı Anadolu ve Nevşehir yöresi ağızlarında görülmemiş, Edirne yöresi ağızlarında 3, Kütahya yöresi ağızlarında 1, Trabzon yöresi ağızlarında ise 2 yerde tespit edilmiştir. Söz konusu yöre ağızlarında ilerleyici benzeşmeye nazaran daha sık karşılaşılan gerileyici benzeşme, Edirne yöresi yer ve mevki adlarında hiç görülmezken, Elazığ ve Nevşehir ağızlarında toplamda 2, Güney Batı Anadolu ağızlarında 5, Kütahya ağızlarında 2, Trabzon ağızlarında ise 3 yerde geçmektedir.

Tonlulaşma hadisesi Trabzon yöresi ağızlarında 61, Elazığ ağızlarında 17, Kütahya ağızlarında ise 9 yerde görülmüştür. Bunları, 8 ayrı yerde tespit edilen örnekle Nevşehir; 7 farklı kullanımla Güney Batı Anadolu ağızları takip eder. Tonlulaşmanın en az görüldüğü yöre ağızları ise 3 farklı örnekle Edirne yöresi ağızlarıdır.

Tonsuzlaşma, Trabzon yöresinde 8 örnekle tespit edilmiştir. Edirne, Güney Batı Anadolu, Kütahya ve Nevşehir ağızlarında örneğine rastlanmayan dudaksılaşma; Elazığ yöresi ağızlarında 3, Trabzon yöresi ağızlarında 3 olmak üzere toplam 6 ayrı yerde geçmektedir.

Güney Batı Anadolu ve Kütahya yöresi ağızlarında örneği bulunmayan sızıcılaşma, Edirne ağızlarında 1, Elazığ ağızlarında 8 Nevşehir ağızlarında 3, Trabzon yöresi ağızlarında ise 5 yerde geçmektedir.

Ünlü daralması Edirne ve Kütahya yöresi ağızlarında 2, Elazığ ve Güney Batı Anadolu ağızlarında toplam 6 yerde kullanılmıştır. Bunlara ek olarak da ünlü daralmasının en çok görüldüğü ağız, diğer ses olaylarında da ağırlığını hissettiren 6 örnekle Trabzon yöresi ağızlarıdır. Nevşehir yöresinde ise ünlü daralmasına rastlanmamıştır.

Yuvarlaklaşma 4 farklı örnekle en çok Trabzon ağızında dikkat çeker. Bunu 3'er farklı kullanımla Edirne ve Güney Batı Anadolu ağızları takip eder. Kütahya yöresi ağızlarında 2 örneğini görülen yuvarlaklaşma, 1 örnekle en az Elazığ yöresi ağızlarında görülür.

Edirne, Kütahya ve Nevşehir ağızlarında görülmeyen incleme örneklerine ise 9 kullanımla Elazığ, 5 kullanımla Trabzon, 1 kullanımla da Güney Batı Anadolu ağızlarında rastlanmaktadır. Güney Batı Anadolu, Nevşehir ve Trabzon yöresi ağızlarında görülmeyen yumuşama hadisesine Edirne ve Kütahya yöresi ağızlarında toplam 2 örnek gösterebilir.

Görülebileceği gibi incelenen yöre ağızları dâhilinde en yaygın ses hadisesi, tonlulaşmadır. En çok Trabzon yöresi ağızında olmak üzere, söz konusu diğer 5 bölgede de tonlulaşmanın örneklerine rastlanmıştır. Bir diğer dikkat çekici husus da tonsuzlaşmanın Trabzon yöresi dışındaki diğer yöre ağızlarında hiç tespit edilememişidir. Örneklerde açıkça görülebileceği üzere ses hadiselerinin sıklığı bakımından Trabzon yöresi ağızlarının, diğer yöre ağızlarından ayrıldığı söylenebilir. Takip eden yöre ağızları, Edirne ağızlarıdır. Trabzon ve Edirne yöresi ağızlarını Elazığ, Kütahya ve Güney Batı Anadolu ağızları izlemektedir.

Söz konusu tabloya göre yörelere dağılımı bakımından en kısıtlı hadisenin, Edirne yöresi ağızlarındaki 1 örneğiyle kaynaşma hadisesi olduğu görülür. Kaynaşma hadisesini 8 örnekle yalnızca Trabzon ağızlarında rastlanan tonsuzlaşma takip eder. Bu zinciri; yumuşama, göçüşme, dudaksılaşma, ünlü türemesi ve ilerleyici benzeşme şeklinde devam ettirmek mümkündür.

Tablo 1. Yörelere Göre Yer Adlarının Sesletimi

YER ADLARI	YÖREYE GÖRE					
	EDİRNE	ELAZIG	G.B. AND. ¹⁹	KÜTAHYA	NEVŞEHİR	TRABZON
AFYON	—	Efyon	—	Afiyon	Afyon	—
ANKARA	Ankara	—	Añğire	Anğara	Anğara	Anğara
BURSA	Bursa	—	—	—	—	Pursa
ÇANAKKALE	Çanakkale	Çanağgale	Çanağgala	Çanağgale	—	—
ERZURUM	Erzurum	Âzurum	—	Ezulum	—	—
İSTANBUL	İstanbul	Esdanbol	İsdambot	İsdambol	—	İsdammul
KAYSERİ	—	—	—	—	Ğayseri	—
NİĞDE	—	—	—	—	Nîde	—
SİVAS	Sivas	—	—	Sıvaz	—	—
TRABZON	—	Tırabızon	—	Tırabazan	—	Tırabuzon
TUNCELİ	Tunceli	Tünceli	—	—	—	—

¹⁹ Güney Batı Anadolu yöresi içerisinde Manisa, İzmir, Kütahya, Uşak, Denizli, Muğla ve Afyon illeri bulunmaktadır.

Tablo 2. Yörelere Göre Yer Adlarında Ses Olayları

SES OLAYLARI	EDİRNE	ELAZIĞ	G.B. AND.	KÜTAHYA	NEVŞEHİR	TRABZON
ÜNLÜ TÜREMESİ	1	2	—	3	—	—
ÜNSÜZ TÜREMESİ	1	1	—	—	1	2
ÜNSÜZ DÜŞMESİ	9	3	—	6	3	16
ÜNLÜ DÜŞMESİ	4	—	2	—	2	—
HECE DÜŞMESİ	4	—	—	—	2	2
KAYNAŞMA	1	—	—	—	—	—
GÖÇÜŞME	—	1	—	1	—	—
İLERLEYİCİ BENZEŞME	3	—	—	1	—	2
GERİLEYİCİ BENZEŞME	—	1	5	2	1	3
TONLULAŞMA	4	17	7	10	8	61
TONSUZLAŞMA	—	—	—	—	—	8
DUDAKSILAŞMA	—	3	—	—	—	3
SIZICILAŞMA	1	8	—	—	3	5
ÜNLÜ DARALMASI	1	3	3	1	—	6
YUVARLAKLAŞMA	3	1	3	2	—	4
İNCELME	—	9	1	—	—	5

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan, “Anadolu Yer Adları Üzerine En Yeni Araştırmalar”, TDAY Belleten 1973-1974, s. 185-193, Ankara, 1974.
- Başkan, Özcan, “Türkiye Köy Adları Üzerine Bir Deneme”, TDAY-Belleten 1970, s. 237-251, Ankara, 1971.
- Demir, Necati, Trabzon ve Yöresi Ağızları, C.I,II, III, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.
- Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul, 1990.
- Erbolat, M. Salih, “Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Tarihi Türkçe Yer Adlarında Meydana Gelen Değişmelere Bazı Örnekler”, VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, (e.t. 10.10.2013).
- Gülensoy, Tuncer -Buran, Ahmet, Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler 1, TDK Yay., Ankara, 1994.
- Gülensoy, Tuncer, Kütahya ve Yöresi Ağızları, TDK Yay., Ankara, 1988.
- Gülensoy, Tuncer, Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, I.C., TDK Yay., Ankara, 2007.
- Şahin, Güven, “Türkiye’de Yapılmış Toponimi Çalışmaları”, Adıyaman Üniversitesi SBE Dergisi, Yıl:3, S: 4, s. 134-156, Adıyaman, 2010.

- Şahin, İbrahim, “Türkçe Yer Adlarının Yapısı Üzerine”, A.Ü. TAE Dergisi, S: 32, s. 1 – 14, Erzurum, 2007.
- Kalay, Emin, Edirne İli Ağızları, TDK Yay., Ankara, 1998.
- Karahan, Leyla, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, TDK Yay., Ankara, 1996.
- Korkmaz, Zeynep, Güney-Batı Anadolu Ağızları, TDK Yay., Ankara, 1994.
- Korkmaz, Zeynep, Nevşehir ve Yöresi Ağızları, TDK Yay., Ankara, 1994.
- Özkan, Mustafa, Yükseköğretimde Türk Dili, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2001.